

که ممکن است مذاکره شود اگر اجازه بفرمائید در پیشنهاد سوم خیلی مذاکرات دارم

رئیس - روز دیگر هم میشود مذاکره کرد طبع و توزیع می شود و در جلسه دیگر مذاکره خواهد شد (گفتند صحیح است) اگر آقایان موافق باشند جلسه دیگر روز ۳ شنبه خواهد بود برای اینکه روز شنبه گمان میکنم جلسه مختصری برای این پیشنهادات لازم نباشد زیرا این پیشنهادات در ظرف نیم ساعت ختم خواهد شد و موقع قانونی شور و دوم عهدنامه چین هم روز ۳ شنبه خواهد بود پس جلسه آتی روز ۳ شنبه ۲ ساعت و نیم بغروب مانده و دستور آن عهدنامه چین و این فقره پیشنهاد خواهد بود مخالفی نیست؟ (گفته شد خیر)

رئیس - ماده واحده وزارت مالیه هم جزو دستور ۳ شنبه خواهد بود

مجلس ۲ ساعت و نیم از شب گذشته ختم شد

جلسه ۳۹۹

صورت مشروح مجلس یوم سه شنبه

شانزدهم برج عقرب ۱۳۰۰

مطابق هفتم شهر ربیع الاول ۱۳۴۰

مجلس نیم ساعت قبل از غروب در تحت ریاست

آقای مؤتمن الملک تشکیل گردید

(صورت مجلس یوم پنجشنبه یازدهم عقرب را آقای تدین قرائت نمودند

رئیس - نسبت بصورت جلسه اعتراضی نیست (اظهاری نشد

رئیس - صورت مجلس تصویب شد دستور امروز اولاً شورئانی است در عهدنامه بین ایران و چین

ثانیاً شور در سه فقره پیشنهاد آقایان سردار معظم و نصرت الدوله و سلیمان میرزا ثالثاً شور ثانوی در

ماده واحده که وزیر مالیه پیشنهاد کرده بودند ولی چون وزیر مالیه مستعفی شده اند خواهد ماند کذا اگر

دولت آن ماده را قبول کنند در آن شور بشود و الا مسکوت عنه میماند (گفته شد صحیح است) قبل از این

که داخل دستور شویم پاره مطالب است که باید به عرض آقایان برسد اولاً چند جلسه قبل مذاکره شد که به

هیئت دولت تأکید شود هر چه زودتر بودجه ها را بفرستند تا کید شد جواب داده اند مشغول تهیه هستند و همین

چندروزه پیشنهاد خواهند نمود ثانیاً به آقایان رؤسای کمیسیون هاعرض کرده بودند بایکدیگر

مذاکره کنند و اوقاتی را برای تشکیل کمیسیونها معین کنند آقایان اوقاتی معین کرده

بودند ولی موقع تشکیل بعضی کمیسیونها با بعضی دیگر تصادف پیدا می نمود لذا هیئت رئیسه اوقاتی

معین گردا است و باید بنظر آقایان برسد کذا اگر تصویب کردند از همان قرار اجرا شود پس از ختم مجلس باید

آقایان رؤسای کمیسیونها جلسه تشکیل بدهند و آن صورتی که نوشته شده ملاحظه کنند ثالثاً شعبه اول

یک نفر بجای آقای مؤتمن السلطنه که جزء کمیسیون تحقیق انتخابات آقایان صدرائی و دست غیب بودند و

استعفا کردند باید معین کنند در جلسه آتی هم که روز پنجشنبه پس فردا خواهد بود باید برای کمیسیون خارجه

یک نفر تعیین شود کمیسیون تحقیق انتخاب آقای نظام الدوله هم مخبر خود را معین نکرده ایشان باید یک

نفر مخبر معین کنند کمیسیون عدلیه هم هنوز هیئت رئیسه خود را معین نکرده باید امشب هیئت رئیسه خود را معین نماید شروع به شور و دوم عهدنامه ایران و چین می نمائیم فصل اول قرائت شود

(آقای تدین بمضمون ذیل قرائت نمودند)

فصل اول - از امروز بعد دوستی صادقاته و مناسبات حسنه فیما بین ایران و چین و اتباع دولتین مزبور برقرار خواهد بود

رئیس - نسبت به فصل اول معارضی هست یا نه گفته شد خیر

رئیس - رأی می گیریم بفصل اول آقایانیکه تصویب می کنند قیام بفرمایند (اغلب قیام نمودند)

رئیس - تصویب شد فصل دوم قرائت میشود

(آقای تدین بمضمون ذیل قرائت نمودند)

فصل دوم سفرای کبار و وزرای مختار و شارژدافرها که هر یک از دولتین معظمین متعاهدین نخواهد بود

بدر بار یکدیگر مأمور نمایند خود و تمام اجزای سفارتی آنها در ممالک طرفین مثل سفراء و مأمورین سیاسی

دول متعابه کامله الوداد پذیرفته شده همان رفتار و کاملاً همان احترامات و امتیازات را غیر از رسیدگی

بمرافعات تبعه دولت خود خواهند بود

رئیس - در فصل دوم اعتراضی هست یا نه (اظهاری نشد)

رئیس - رأی گرفته میشود آقایانیکه فصل دوم را تصویب می فرمایند قیام نمایند

(اغلب قیام نمودند)

رئیس - تصویب شد فصل سوم قرائت می شود

(بمضمون ذیل قرائت شد)

فصل سوم - اتباع دولتین معظمین متعاهدین خواه در موقع مسافرت و خواه در موقع اقامت مورد احترام واقع شده و کاملاً در حفظ و حمایت حکام آن مملکت

و مأمورین دولت متبوعه خودشان خواهند بود

رئیس - آقای سردار معظم

(اجازه)

سردار معظم - نظر باین که فصل ششم این معاهده در موقع بروز اختلاف نسخه فرانسه را معتبر

میشمارد لذا باید حتی الامکان در ترجمه سعی شود که عبارات فارسی مطابقه با فرانسه بکنند و این عبارت ماده

سوم و یکی دو مطلب دیگر همانطور که سابق هم گفته شد موافقت کامل با عبارت فرانسه ندارد آیا ممکن

است آقای مخبر قبول بفرمایند که عهدنامه موافق تکست فرانسه در محل بگذرد یا خیر

مخبر - کمیسیون خارجه این اصلاحات عبارتی را می پذیرد و بعداً بنده فصل سوم را قرائت و اینطور

اصلاح میکنم آقایان توجه نموده و در نسخ خودشان تصحیح فرمایند

فصل سوم - اتباع دولتین معظمین متعاهدین خواه در موقع مسافرت خواه در موقع اقامت مورد احترام

واقع شده و کاملاً در حفظ و حمایت مأمورین دولت متوقف فیها و مأمورین دولت متبوعه خودشان خواهند بود

بجای لفظ حکام آن مملکت مأمورین دولت متوقف

فیها گذاشته شد که بر نسخه فرانسه هم نزدیکتر است (آقای تدین فصل سوم را بمضمون فوق قرائت نمودند)

رئیس - با این اصلاح که شد دیگر در فصل سوم مخالفی نیست

سید ابوالملک - مأمورین دولت متوقف فیها و مأمورین دولت متبوعه خودشان لفظ مأمورین تکرار

شده گمان می کنم دومی لازم نباشد

مخبر - تصور میکنم برای اینکه مقصود معین باشد نباید به این اشکالات اولی اهمیت داد هر چه

عبارت روشن تر و واضح تر باشد بهتر است

رئیس - آقای حاج شیخ اسدالله (اجازه)

حاج شیخ اسدالله - بنده تصور میکنم این فصل توضیح لازم دارد و باید مطلب مفهوم بشود که

مقصود از حفظ و حمایت مأمورین دولت متوقف فیها و مأمورین دولت متبوعه خودشان چیست عبارت قدری

مبهم است

مخبر - در شور اول گمان می کنم توضیحات کافی در این ماده داده شده و در اینجا دو مقصود است یکی

اینکه هر یک از اتباع خارجه که بدولت دیگری مسافرت میکنند باید در حفظ و حمایت مأمورین آن دولت یعنی

دولت متوقف فیها باشند مثلاً اگر یک نفر از اتباع چین در ایران بیاید باید در مدت توقفش در ایران کاملاً در

حفظ و حمایت مأمورین ایران باشد و حقوق او را کایه حفظ کنند و آن قسمت اخیر راجع بمأمورین دولت

خودشان برای این است که حق حفاظت هیچ دولتی را اتباع خودش در مملکت دیگر نمی توان سلب نمود

و این ترتیب همه جا معمول است این جا هم باید معمول باشد

حاج شیخ اسدالله - بنده هم همین توضیح را می خواستم تصور نمیکنم در تمام جاها معمول باشد

که یک نفر مأمور دولتی که وارد مملکت دیگر میشود دولت خودش حق حفاظت او را داشته باشد زیرا دولت متوقف

قیهای آن مأمور مکلف است آن مأمور را حفظ کند و الا اسباب اشکال می شود حالا بنده نمیدانم قبایل

اصلاح باشد یا نباشد یا قابل تغییر باشد یا نباشد اگر قابل تغییر نیست که اساساً عرض بنده بی مورد است و الا

بنده با این ترتیب موافق نیستم و باید کلیه در تحت حفاظت مأمورین دولت متوقف فیها باشد و پس از

آنکه مأمورین آنها وارد خاک مملکت ما شدند یا مأمورین ما داخل در خاک چین شد حفاظت مأمورین

آن دولت با ما و حفاظت مأمورین ما باید با آن دولت باشد دیگر خودشان هیچ حق حفاظت ندارند زیرا ممکن

است باین عنوان قوه در مملکت ما ایجاد کنند ما در مملکت آنها با اسم حفاظت مأمورین خود ایجاد کنیم و

بنده ابداً این را صلاح نمی دانم

مخبر - بنده تصور میکنم آقای حاج شیخ اسدالله راجع بفصل سوم اشتباه فرموده اند زیرا نمی

نویسد حفظ و حمایت مأمورین و اگر درست ملاحظه فرمائید خواهید دید که مینویسد اتباع یک دولتی که

در مملکت دیگر مسافرت میکنند و البته اتباع هر دولتی باید در حفظ و حمایت مأمورین دولت متوقف فیها

بماند

بنده تصور میکنم آقای حاج شیخ اسدالله راجع بفصل سوم اشتباه فرموده اند زیرا نمی

نویسد حفظ و حمایت مأمورین و اگر درست ملاحظه فرمائید خواهید دید که مینویسد اتباع یک دولتی که

در مملکت دیگر مسافرت میکنند و البته اتباع هر دولتی باید در حفظ و حمایت مأمورین دولت متوقف فیها

سردار معظم - اگر چه همانطور که گفته شد کلمه تجارت بطور مطلق نوشته شده ولی ممکن است بگوئیم بد نوشته شده و بنده تصور میکنم مقصود تعیین همان تجارت محلی بوده است نه هر تجاری زیرا هیچ معنی ندارد بگوئیم يك دولتی حق ندارد تجار را قونسول خودش بکند و منطقی هم برای این مسئله نمی توانم تصور کنم پس مقصود همان تجارت محلی بود و این اصل در همه جا معمول است و تجارت محلی حق ندارد غیر از سمت افتخاری سمت دیگری داشته باشد ولی اگر ما نتوانیم يك نفر تاجر ایرانی را فرضاً بسمت قونسول بشانگهای فرستیم خیلی بد است.

معاون وزارت امور خارجه - بنده تصور میکنم بطور کلی کسی که تجارت میکند نمی تواند قونسول باشد ام از اینکه از دولت ایران یا چین باشد یا نباشد برای اینکه وقتی تاجر شد باید مشغول تجارتش بشود و نمی تواند کاربرد قونسول را دارا باشد و عمل تجارت با وظائف قونسولگری مخالف است.

رئیس - آقای آقا میرزا هاشم آشتیانی (اجازه)

آقا میرزا هاشم - بنده هم می خواستم همین را عرض کنم که آقای معاون فرمودند این قسمت از مملکت ما هم هست چنانچه مسیو بوناطی از طرف دولت نروژ یا دولت دیگری قونسول است و تجارت هم می کند.

معاون وزارت امور خارجه - مسیو بوناطی قونسول افتخاری است عرض کردم قونسولیکه جزو تجارت باشد نمی شود غیر افتخاری باشد.

آقا میرزا هاشم - بنده هم مقصودم همین بود.

رئیس - آقای زنجانی موافق هستید یا مخالف ؟

آقا شیخ ابراهیم زنجانی بنده موافقم ولی واضح تر عرض میکنم ممکن است تاجر ایرانی در چین و یا تاجر چینی در ایران یا تاجر مملکت دیگر در ایران و چین قونسول باشند ولیکن افتخاری خواهند بود و تاجر را باید مطلق تصور نکنند.

رئیس - دو نفر موافق نمی توانند بشت سر یکدیگر نطق بکنند دیگر مخالفی نیست.

(گفته شد خیر)

رئیس - رأی می گیریم در فصل پنجم آقایانی که فصل پنجم را تصویب میکنند قیام فرمایند (عده قیام نمودند و بعضی بلافاصله جلوس کردند)

رئیس - آقایان نه نشینند دوباره رأی می گیریم آقایانیکه تصویب میکنند قیام نمایند (اغلب قیام نمودند)

رئیس - تصویب شد - فصل ششم (آقای تدین فصل ششم را بمضمون ذیل قرائت نمودند)

فصل ششم - این عهدنامه در چهار نسخه بالسنه فارسی چینی و فرانسه نوشته خواهد شد و اگر اختلافی در تغییر عبارت فارسی یا چینی روی دهد مطابق نسخه

فرانسه که برای طرفین واجب الاجرا است قطع خواهد شد.

سردار معظم - اگر لفظ درهريك اضافه شود بهتر است.

هیچیر - بنده این اصلاح را از طرف کمسیون قبول میکنم باین طور که بهريك از السنه فارسی و چینی و فرانسه چهار نسخه نوشته خواهد شد

(آقای تدین فصل مزبور را باصلاح فوق بترتیب ذیل قرائت نمودند)

فصل ششم - این عهدنامه در چهار نسخه بهريك از السنه فارسی و چینی و فرانسه نوشته خواهد شد اگر اختلافی در تغییر عبارت فارسی یا چینی روی دهد مطابق نسخه فرانسه که برای طرفین واجب الاجرا است قطع خواهد شد.

رئیس - باین اصلاح معارضی نیست؟

آقا میرزا هاشم آشتیانی - بنده مقصود از چهار نسخه را نفهمیدم برای چیست در صورتیکه اگر از هر يك هم دو نسخه نوشته شود جمعاً شش نسخه می شود علت اینکه چهار نسخه است چیست؟

معاون وزارت امور خارجه - از هر يك از السنه ایرانی و چینی و فرانسه چهار نسخه نوشته میشود برای اینکه از هر زبان يك نسخه در ایران و یکی در چین و یکی در سفارت خانه ایران در رم و یکی هم در سفارتخانه چین در رم خواهد بود

رئیس - آقای مستشار السلطنه (اجازه)

مستشار السلطنه - بنده موافقم

رئیس - دیگر در فصل ششم مخالفی نیست؟ (گفته شد خیر)

رئیس - آقایانیکه بافصل ششم موافق هستند قیام فرمایند

(اغلب قیام نمودند)

رئیس - تصویب شد - فصل هفتم قرائت می شود.

(مضمون ذیل قرائت شد)

فصل هفتم - این عهدنامه موافق قوانین مملکت ایران و چین بتصدیق اعلیحضرت شاهنشاه ایران و رئیس جمهوری چین رسید و هر چه زودتر مبادله خواهد شد لهذا وکلای مختار این عهدنامه امضاء نموده و بمهر خود مهور داشته در شهر رم بتاريخ روز سه شنبه چهاردهم شهر رمضان یک هزار و سیصد و سی و هشت هجری و غره ژوئن یک هزار و نهصد و بیست و یک میلادی سال نهم جمهوری چین امضاء میرزا اسحق خان مفتخ الدوله (محل مهر) امضای فرانسه

امضاء وان گوان کی (محل مهر) بخط چینی امضای فرانسه

سردار معظم - اگر ممکن است در عوض غره ژوئن اول ژوئن بنویسند

معاون وزارت امور خارجه - بنده تصور می کنم چون ژوئن ماه فرنگی است و غره هم بمعنی اول است تفاوتی ندارد

سردار معظم چون غره اصطلاحاً برای ماه

های قبری است و اول ژوئن مصطلح تر است اگر تغییر بدهند بهتر است.

رئیس - فصل هفتم دیگر مخالفی دارد؟ (مخالفی نشد)

رئیس - آقایانیکه فصل هفتم را تصویب میکنند قیام نمایند (اغلب قیام نمودند)

رئیس - تصویب شد - مذاکرات در کلیات است نسبت بکلیات مخالفی هست یا خیر؟

ارباب کیخسرو - چون بنده در موقع شور اول کسالت داشتم و حاضر نبودم حالا مجبورم نظریات خود را عرض کنم بدیهی است معاهده یا برای يك مطالب سیاسی و یا برای امور اقتصادی و یا برای هر دو مطلب منعقد می شود نظر باطلاعاتیکه بنده دارم هیچ نظر سیاسی بین دولت ایران و چین نیست و بیشتر گمان می کنم انعقاد این عهدنامه از نقطه نظر اقتصادی است و خیلی میل داشتم آقای معاون وزارت امور خارجه و آقای مخبر توضیح میدادند که چند نظریکه در این معاهده برای سهولت امور اقتصادی بین ایران و چین انجام کرده اند بدیهی است تجارت ایران و چین خیلی محدود است و متأسفانه چیزی هم که از ایران بچین میرفت در آن خصوص بقدری دولت چین فشار آورد که يك قسمت از تجار ایران را ورشکست نموده و يك قسمت دیگر را هم نمیدانم بچه حال نگاهداشته و آن مسئله تریك است زیرا مواد خام دیگری از ایران بچین میرفت ولی متأسفانه تصور می کنم از انعقاد این معاهده چیزیکه بایران لطمه وارد خواهد نمود ورود اتمه چین است که غالباً جزو نفتنات است و البته خیلی زیاد خواهد شد و بواردات مملکت خواهد افزود و اگر هم چیزی در مملکت باقی باشد بچین خواهد رفت و از طرف دیگر وحشتی که دارم این است که بمجرد انعقاد این معاهده فوراً يك سفارت خانه در چین برقرار شده و يك خرجهای برای این مملکت تولید خواهد نمود در صورتیکه تصور نمی کنم هیچ نتیجه هم از آن بتوانیم بگیریم چنانکه از خیلی سفارت خانهای خود در خارجه معلوم

بر آنکه نتوانسته ایم استفاده کنیم غالب سفرائی را که در آن جاها منصوب کرده ایم هر وقت دولت خواسته است آنها را عوض کند فوراً طرفدارانی پیدا کرده اند که دولت موفق بتغییر آنها نشده و چون در این عهد نامه بنده تصور می کنم نظر سیاسی در بین نبوده عمده راجع بمسائل اقتصادی است خیلی میل دارم توضیح داده بشود که دولت چه نظری برای حفظ منافع ایران و تجار ایرانی اتخاذ کرده است آیا پس از انعقاد این معاهده این سفارت خانه هم در چین تأسیس خواهند کرد و در تعقیب آن معاهده تجارتی منعقد خواهند نمود ؟ و بالاخره روش را اتخاذ خواهند کرد که واقعه دیگری بر سایر واقعات این مملکت افزوده نه شود یا خیر ؟

معاون وزارت امور خارجه - عیالاً دولت برای روابط آتیه خودش با دولت چین نظر قطعی اتخاذ نکرده است ولی شاید در آتیه سفارت فوق العاده برای تعیین روابط بین دولتین اعزام نشود و

معاون وزارت امور خارجه - این عهدنامه موافق قوانین مملکت ایران و چین بتصدیق اعلیحضرت شاهنشاه ایران و رئیس جمهوری چین رسید و هر چه زودتر مبادله خواهد شد لهذا وکلای مختار این عهدنامه امضاء نموده و بمهر خود مهور داشته در شهر رم بتاريخ روز سه شنبه چهاردهم شهر رمضان یک هزار و سیصد و سی و هشت هجری و غره ژوئن یک هزار و نهصد و بیست و یک میلادی سال نهم جمهوری چین امضاء میرزا اسحق خان مفتخ الدوله (محل مهر) امضای فرانسه

امضاء وان گوان کی (محل مهر) بخط چینی امضای فرانسه

سردار معظم - اگر ممکن است در عوض غره ژوئن اول ژوئن بنویسند

معاون وزارت امور خارجه - بنده تصور می کنم چون ژوئن ماه فرنگی است و غره هم بمعنی اول است تفاوتی ندارد

سردار معظم چون غره اصطلاحاً برای ماه

های قبری است و اول ژوئن مصطلح تر است اگر تغییر بدهند بهتر است.

رئیس - فصل هفتم دیگر مخالفی دارد؟ (مخالفی نشد)

رئیس - آقایانیکه فصل هفتم را تصویب میکنند قیام نمایند (اغلب قیام نمودند)

همانطور که آقای ارباب فرمودند این عهدنامه فقط برای دوستی و تجارت است و اظهار میل هم ابتداء از طرف دولت چین شده است و البته در موقعی که يك دولتی با دولت دیگر اظهار میل و دوستی بکنند خوب نیست اظهار او روده و قبول نشود ولی در موقع عملیات دولت در نظر خواهد گرفت که منافع تجار ایرانی و مصالح ایران را حفظ کند.

رئیس - دیگر مخالفی در کلیات نیست؟ (گفته شد خیر)

رئیس - پس باید رأی بگیریم بماده واحده که از طرف وزارت امور خارجه پیشنهاد شده است باین ماده که رأی دادید به عهدنامه رأی داده اید.

آقای تدین ماده واحده را مضمون ذیل قرائت نمودند.

مجلس شورای ملی عهدنامه دوستی منعقد بین دولت علیه و دولت جمهوری چین را که شامل هفت فصل و ضمیمه باین لایحه است تصویب مینماید

مستشار السلطنه - می خواستم از آقای معاون وزارت امور خارجه سؤال کنم از تاریخی که این معاهده بین نمایندگان ایران و چین در رم امضاء شده نسخه که به یکن فرستاده اند امضاء شده است یا خیر؟

معاون وزارت امور خارجه - این نسخه ها بدو از طرف مأمورین ایران و چین در محل انعقاد عهدنامه امضاء می شود پس از آنکه از مجلس های هر دو دولت گذشت از طرف روسای دولت امضاء میشود

رئیس - رأی می گیریم بماده واحده که قرائت شد آقایانیکه ماده واحده را تصویب می کنند قیام نمایند.

(اغلب قیام نمودند)

رئیس - تصویب شد اگر آقایان موافق باشند چند دقیقه تعطیل شود

(بعضی گفتند صحیح است)

در این موقع آقایان نمایندگان برای تنفس از مجلس خارج شده و پس از نیم ساعت مجدداً جلسه تشکیل گردید

رئیس - چون جمعی از آقایان تشریف برده اند وعده برای مذاکرات کافی نیست لهذا جلسه را باید ختم کنیم جلسه آتیه پس فردا که روز پنجشنبه است خواهد بود دستور هم بقیه دستور امروز

مجلس یک ساعت و نیم از شب گذشته ختم شد

جلسه ۳۹

صورت مشروح مجلس یوم پنجشنبه هجری ۱۳۰۰ مطابق

فهم ربیع الاول ۱۴۴۰

مجلس نیم ساعت قبل از غروب در تحت ریاست آقای مؤتمن الملك تشکیل گردید.

(صورت مجلس یوم ۳شنبه ۱۰هقرب را آقای تدین قرائت نمودند)

رئیس - آقای محمد هاشم میرزا (اجازه)

محمد هاشم میرزا - آقای ماد السلطنه